

**ПІДТРИМКА МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА
ЗА РАХУНОК БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ****К.М. Роменська, кандидат економічних наук,
Дніпропетровська державна фінансова академія**

---

*© Роменська, К.М., 2014.**Стаття отримана редакцією 14.10.2014 р.*

Вступ. Підтримка малого підприємництва за рахунок бюджетних коштів є, безперечно, значимою для успішного соціально-економічного розвитку країни. Додержуючись законодавства, суб'єкти господарювання всіх форм власності в процесі своєї діяльності покликані задовольняти потреби країни та її регіонів у товарах, роботах, послугах, необхідних для забезпечення пріоритетів національної економічної політики та регіонального економічного зростання. Шляхом залучення до виконання науково-технічних і соціально-економічних програм, постачання продукції, робіт, послуг згідно з потребами центру й на місцях суб'єкти малого підприємництва виступають учасниками процедур державних закупівель [11].

Таким чином, діяльність суб'єктів малого підприємництва впливає на досягнення стратегічних і тактичних цілей бюджетної політики [4]. І цей вплив є обоюстороннім, оскільки органи державної влади й органи місцевого самоврядування забезпечують проведення економічної та соціальної політики, спрямованої на реалізацію й оптимальне узгодження потреб суб'єктів господарювання, споживачів і різних суспільних верств [2]. Слід зазначити, що як потреби вищеперелічених суб'єктів, так і проблеми їх задоволення знаходять своє концентроване відображення в бюджеті – основному фінансовому плані країни, головним призначенням якого є зрівноваження інтересів усіх сторін. І перш за все це стосується ускладнень, пов'язаних з ненаповненням державного бюджету та місцевих бюджетів належними коштами та невідповідністю дохідної й видаткової частин, які органи державної влади та місцевого самоврядування регулюють за допомогою бюджетної політики. Стратегічна й тактична бюджетна політика є сукупністю цілей, завдань і засобів їх досягнення для реалізації курсу соціально-економічної політики. Рівень показників доходів та видатків і їх співвідношення характеризують стан бюджету, що є основним індикатором реалізації політики, зорієнтованої на постійне економічне зростання й поліпшення добробуту населення.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Питання розвитку, проблеми та шляхи поліпшення діяльності суб'єктів малого підприємництва розглядали вчені С. Бейгул, Д. Покришка, О. Маслак, В. Папп, М. Пивоваров, О. Прутська, Т. Романова та інші. Вагомий внесок у теорію та методологію державної підтримки зробили науковці О. Амоша, Л. Антонюк, Г. Атаманчук, Ю. Бажал, З. Варнілій, В. Геєць, І. Драган, О. Кілієвич, Л. Лисяк, Д. Ляпіна, О. Піскунова, Н. Полторак, В. Савчук, С. Реверчук. Водночас здійснення подальших наукових пошуків з такої проблематики має важливе значення для розвитку малого підприємництва за рахунок бюджетних коштів. У зв'язку з цим, важливість дослідження в цьому напрямі не викликає сумніву.

Метою статті є огляд шляхів удосконалення розвитку малого підприємництва за рахунок бюджетних коштів як ключового інструмента забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів країни.

Основний матеріал і результати. Видатки державного та місцевих бюджетів мають бути забезпеченими відповідними дохідними джерелами. Незабезпеченість видатків місцевих бюджетів є негативним явищем, оскільки органи державної влади й місцевого самоврядування не в змозі гарантувати необхідний рівень витрат через обмеженість фінансових ресурсів і втрачають можливості збільшувати обсяги видатків на соціально-економічні потреби громад, на території яких здійснюють свою господарську діяльність суб'єкти підприємництва, у тому числі малого.

Проблеми наповненості дохідної частини місцевих бюджетів значною мірою обумовлені розбіжностями в розвитку територій, відмінностями фінансової спроможності суб'єктів підприємництва як основних платників податків і зборів, що значно впливають на формування податкових надходжень – найвагомішу складову відповідного бюджету. Проте справедливим і

загальноприйнятим є такий підхід, коли можливості отримання підтримки за рахунок бюджету суб'єктами підприємництва та бюджетних послуг громадянами не повинні залежати від спеціфіки регіону. Слабкі депресивні регіони з низьким рівнем валового регіонального продукту не в змозі самостійно наповнювати бюджет, а отже, й ефективно виконувати власні та делеговані повноваження.

За даними Державної служби статистики України [8], Дніпропетровська область порівняно з іншими областями створює один з найбільших за обсягами валовий регіональний продукт. Аналізуючи виконання зведеного бюджету за доходами саме Дніпропетровської області як одного з розвинених регіонів України, можна відзначити збільшення показника надходжень у 2013 р. порівняно з 2011 р. на 2783,48 млн грн, або на 20% (табл. 1).

Таблиця 1

Виконання зведеного бюджету Дніпропетровської області за доходами впродовж 2011 – 2013 рр., млн грн

Роки	Показники	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Разом
2011	план.	12490,21	1484,72	13974,93
	факт.	12333,49	1635,55	13969,05
	відсотки виконання плану	98,75	110,16	99,96
2012	план.	15974,81	2256,99	18231,8
	факт.	15091,33	2496,3	17587,63
	відсотки виконання плану	94,47	110,6	96,47
2013	план.	16159,35	2066,29	18225,65
	факт.	14873,87	1878,66	16752,53
	відсотки виконання плану	92,04	90,92	91,92

* складено за даними ГУ ДКСУ у Дніпропетровській області [7]

Тенденція до зростання надходжень до бюджету свідчить про збільшення фінансового забезпечення регіону. Проте водночас спостерігається невиконання дохідної частини зведеного бюджету Дніпропетровської області. Виконання планових показників щороку погіршується, оскільки відсоток виконання зменшується з 99,96% (2011 р.) до 91,92% (2013 р.). З вищенаведеного виходить, що розподіл доходів відбувається таким чином, що місцеві бюджети не забезпечені достатніми обсягами надходжень з причини завищення планових показників, спаду виробництва, тіншової економіки, що породжує проблему невиконання бюджетів за доходами. Очевидною є залежність соціально-економічного розвитку країни та регіонів від обсягів надходжень: достатні обсяги надходжень підвищують фінансову забезпеченість місцевих бюджетів, завдяки чому виконання їх видаткової частини реалізується повною мірою за умов ефективного та прозорого використання бюджетних коштів.

Фактичні надходження до загального та спеціального фондів місцевих бюджетів Дніпропетровської області впродовж 2011 – 2013 рр. наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Надходження зведеного бюджету Дніпропетровської області впродовж 2011 – 2013 рр., млн грн

Види надходжень	2011 рік	2012 рік	2013 рік
Податкові надходження	7652,56	8868,37	9268,78
Неподаткові надходження	694,53	803,03	774,22
Доходи від операцій з капіталом	51,15	49,74	47,84
Трансферти	4975,00	7134,11	5844,30
Разом	13373,24	16855,25	15935,14

* складено за даними ГУ ДКСУ у Дніпропетровській області [7]

Частка податкових надходжень у загальному обсязі доходів зведеного бюджету Дніпропетровської області протягом останніх років коливається й становить 57,22% (2011 р.), 52,61% (2012 р.) та 58,17% (2013 р.). Зростання показників у 2013 р. є позитивним явищем, що пояснюється збільшенням податкових надходжень на 1% порівняно з 2011р. При цьому, для забезпечення соціально-економічного розвитку фіскальна політика в країні та регіонах має бути побудована таким чином, щоб податкове навантаження на суб'єкти малого підприємництва, що здійснюють активний вплив на розвиток фінансової системи, було мінімальним.

Крім того, проблему фінансової незабезпеченості бюджетів, обумовлену низьким рівнем регіонального розвитку, необхідно розв'язувати шляхом реалізації інвестиційно-інноваційної

діяльності. Зарубіжний досвід свідчить, що у разі накопичення в місцевому бюджеті певних коштів, потрібно здійснювати комплекс заходів, спрямованих на збільшення використання бюджетних інвестиційних й інноваційних ресурсів шляхом їх концентрації та спрямування на реалізацію пріоритетних високотехнологічних проєктів в діяльності суб'єктів підприємництва з метою прискореного розвитку перспективних галузей економіки регіону і держави в цілому. Світовий досвід переконує в тому, що в країнах з інноваційно орієнтованою економікою найбільш інноваційно активними є саме суб'єкти малого підприємництва. В Україні основною перешкодою такого розвитку є відсутність достатньої фінансової підтримки з боку держави, тому інвестиційно-інноваційна діяльність здійснюється здебільшого на рівні великих підприємств, здатних привести в дію й профінансувати всі стадії інноваційного процесу. Таким чином, низька інвестиційна й інноваційна активність є обопільною проблемою, з одного боку, для суб'єктів малого підприємництва через відсутність державної підтримки щодо фінансування та стимулювання їх діяльності, а з іншого – для держави, яка недостатньо підтримує розвиток інвестиційно-інноваційної діяльності суб'єктів малого підприємництва та не використовує цей важливий стратегічний інструмент регіонального розвитку для стабілізації економіки й зростання економічного потенціалу країни.

Досвід розвинених країн свідчить, що для успішного здійснення інноваційної діяльності варто використовувати спеціальні території пріоритетного розвитку й науково-технічні зони, де створюється та діє спеціальний правовий режим, орієнтований на розвиток наукового і виробничого потенціалу регіону шляхом стимулювання фундаментальних досліджень, подальше упровадження наукових розробок у виробництво із залученням суб'єктів малого підприємництва. За рахунок можливостей швидко переорієнтуватися та пристосуватися до змін зовнішнього середовища через суб'єкти малого підприємництва набагато легше впроваджувати інновації на виробництві, у промисловості, аерокосмічних дослідженнях, сільському господарстві та ін. У передових країнах світу такі суб'єкти успішно функціонують у складі великих виробничо-промислових комплексів, фінансово-промислових груп.

Переконливим для України є приклад Угорщини, однієї з «нових» країн Європейського Союзу, де значні зусилля держави спрямовуються на розвиток інноваційних виробництв у депресивних регіонах. Беззаперечним є факт, що успішний розвиток науково-технічної та інноваційної діяльності неможливий без обґрунтованого, прозорого, ефективного розподілу пріоритетів інноваційного розвитку з урахуванням специфіки території та наявності потенційних суб'єктів господарювання, діяльність яких визначатиме розвиток нових наукових напрямів, створення робочих місць. Крім того, в процесі стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності через високу чутливість суб'єктів малого підприємництва органи державної і місцевої влади мають створити й підтримувати належні умови для поліпшення інвестиційного клімату завдяки боротьбі з корупцією, рейдерством, тіньовою діяльністю тощо [1].

Підприємство, у тому числі мале, позначається на виконанні державою та органами місцевого самоврядування найважливіших функцій, пов'язаних із забезпеченням функціонування бюджетних установ, що утримуються за рахунок коштів державного й місцевих бюджетів. По-перше, діяльність суб'єктів малого підприємництва як платників місцевих податків і зборів, зокрема єдиного податку, що зараховується до бюджету розвитку відповідної адміністративно-територіальної одиниці, суттєво впливає на мобілізацію грошових коштів і рівень забезпеченості бюджетів власними надходженнями. По-друге, бюджет визначає напрями використання фінансових ресурсів на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування в межах компетенції цих органів протягом бюджетного періоду. Виходячи з необхідності задоволення потреб держави і відповідної територіальної громади, діяльність цих суб'єктів малого підприємництва як найбільш чисельного і поширеного сектора економіки, що пропонує надання товарів, робіт, послуг, неухильно пов'язана з функціонуванням бюджетних установ – замовників в частині виконання бюджетних програм за рахунок коштів державного й місцевих бюджетів під час здійснення державних закупівель.

Взаємодія органів державної і місцевої влади та суб'єктів господарювання орієнтована на надання суб'єктам, у тому числі малого підприємства, фінансової, інформаційної, консультаційної підтримки. Крім того, органи місцевого самоврядування мають право надавати інші види державної підтримки за рахунок коштів місцевих бюджетів. Так, наказом

Міністерства фінансів України «Про затвердження Інструкції щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету» визначено коди економічної класифікації видатків бюджетів, що включають «Поточні трансферти» (код 2600). До цієї категорії віднесені видатки на надання субсидій, дотацій, поточних трансфертів юридичним особам, іншим бюджетам. Під трансфертними платежами розуміють невідплатні й безповоротні платежі, які не є придбанням товарів чи послуг, наданням кредиту або виплатою непогашеного боргу. Визначення субсидій, відповідно до положень Інструкції, представлено як усі невідплатні поточні виплати підприємствам, що не передбачають компенсації у вигляді спеціально обумовлених виплат або товарів і послуг в обмін на проведені платежі, а також видатки, пов'язані з відшкодуванням збитків державних підприємств [9].

Законодавче визначення правових та економічних засад державної політики у сфері підтримки й розвитку малого підприємництва доповнюється Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [6]. Так, законодавчо передбачено мету та принципи, основні напрями державної політики у сфері розвитку малого підприємництва в Україні. Оговорено умови, обмеження, інфраструктуру й види надання державної підтримки. Затверджено органи, що забезпечують розвиток підприємництва, визначено повноваження цих органів, встановлено порядок використання коштів державного бюджету для державної фінансової підтримки.

Нині підтримка малого підприємництва, покладена на державу, є одним з пріоритетних завдань її бюджетної політики. Законодавчо визначені пріоритети державного регулювання економіки ґрунтуються на положеннях Закону України «Про Державний бюджет України» на відповідний рік [3], щорічного послання Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України [12], розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення проекту Основних напрямів бюджетної політики» на відповідний рік [11], інших прогнозних і програмних документів економічного та соціального розвитку України.

Державний вплив на господарські відносини відбувається через органи законодавчої, виконавчої, судової влади на діяльність суб'єктів господарювання з метою здійснення ефективної бюджетно-податкової політики, дотримання жорсткої фінансової дисципліни, підвищення рівня прозорості та раціональності бюджетного процесу, що забезпечить стабілізацію національної економіки й формування сприятливого макроекономічного середовища. Певна річ, місцеві органи виконавчої влади й органи місцевого самоврядування органічно взаємодоповнюють політику держави, вживаючи додаткових заходів і посилюючи підтримку суб'єктів малого підприємництва. Для стабілізації економіки регіонів влада на місцях має унікальні можливості реалізації державної регіональної та, поза сумнівом, власної політики через координацію структурних підрозділів (департаментів, управлінь) і органів, уповноважених стимулювати зростання економічного потенціалу регіонів.

Оскільки суб'єкти малого підприємництва можуть розв'язувати проблеми як місцевого значення, так і загальнодержавного характеру, держава сприяє розвитку малого підприємництва, створюючи для того необхідні умови. Однією з таких передумов є повноваження центральних органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування щодо розроблення та реалізації проектів державних і місцевих програм, забезпечення їх виконання з урахуванням загальнодержавних та локальних пріоритетів і здійснення моніторингу виконання. Розроблення й реалізація бюджетних програм є обов'язковим елементом управління бюджетами за програмно-цільовим методом, що є передовим методом, елементи якого на сьогодні поширюються та впроваджуються на державному й місцевому рівнях з метою сприяння комплексному і сталому соціально-економічному розвитку України. Цікавим є той факт, що програмно-цільовий метод запозичений практикою бюджетування з приватного бізнесу, де всі заходи зосереджені на раціональному спрямуванні коштів з метою отримання прибутку. Реалізація пріоритетних державних цільових програм Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні [5], Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014 – 2024 роки [10] та регіональних цільових програм розвитку малого й середнього підприємництва здійснюється в межах Державного бюджету України і рішень про місцеві бюджети на відповідний рік з метою забезпечення сталого розвитку, створення й підтримання сприятливих умов для ведення підприємницької діяльності малими і середніми підприємствами на території України.

Передбачення в бюджетних програмах обов'язкових складових, серед яких мета; заходи та завдання; зазначення відповідальних осіб за виконання й строків виконання; обсяги фінансування; очікувані результати, стає запорукою й переконує у результативному виконанні цих програм. Крім того, в елементах бюджетних програм закладаються основи регіональної стратегії розвитку малого підприємництва, що забезпечують розв'язання властивих для відповідної місцевості проблем.

Наявність основних складових полегшує координацію і контроль органів державної влади та органів місцевого самоврядування за виконанням бюджетних програм, оскільки дозволяє визначити ефективність реалізації їх мети і завдань. Виконання державних та регіональних бюджетних програм передбачає спільність дій держави, місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів малого і середнього підприємництва, громадських об'єднань підприємців, а також установ ринкової інфраструктури щодо спрямування фінансових, матеріально-технічних ресурсів, виробничого й наукового потенціалу, ресурсів суб'єктів господарювання на створення і підтримання сприятливих умов для розвитку малого та середнього підприємництва, виходячи з потреб реального сектора економіки.

Висновки і перспективи подальших досліджень. З огляду на значимість підтримки малого підприємництва як ключового інструмента забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів країни визначено необхідність здійснення низки заходів для успішної та ефективної діяльності цих суб'єктів.

Ураховуючи позитивний вплив стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності суб'єктів малого підприємництва на соціально-економічний розвиток регіонів країни, органи державної влади в Україні при територіальному розподілі внутрішніх інвестицій в основний капітал та іноземних інвестицій у національну економіку повинні аналізувати потенціал територій. Місцеві органи виконавчої влади й органи місцевого самоврядування мають ураховувати потенціал власної території при складанні бюджету і формуванні його видаткової частини, тим самим позитивно сприяючи спрямованості регіону та вносячи до переліку пріоритетних ті галузі, для розвитку яких є сприятливі умови і можливості. Успішна реалізація таких заходів сприятиме поліпшенню показників розвитку, отриманню прибутків, у тому числі суб'єктами малого підприємництва регіону, зростанню обсягів валового регіонального продукту, а отже, й ефективному наповненню бюджетів регіонів та усуненню випадків існування за рахунок трансфертів з інших бюджетів.

Підкреслено, що неабияким внеском для розвитку малого підприємництва з боку органів державної і місцевої влади є надання суб'єктам господарювання фінансової, інформаційної, консультаційної підтримки. Згідно із законодавством, держава може надавати фінансову підтримку у вигляді трансфертів на розвиток суб'єктів малого підприємництва.

Наголошено на тому, що з переходом на управління бюджетами за програмно-цільовим методом ефективним засобом підтримки малого підприємництва з боку центральних органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування є розроблення й реалізація державних та місцевих програм за рахунок бюджетних коштів. У процесі управління бюджетами за програмами партнерство між державним (місцевим) урядом і підприємцями стає гарантією задоволення взаємних інтересів обох сторін.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Блискавка Т. Зарубіжний досвід фіскального регулювання інноваційного процесу в економічно розвинених країнах / Т. Блискавка // Дослідження міжнародної економіки: зб. наук. праць. – Київ, 2011. – №1 (66). – С. 155 – 165.
2. Господарський кодекс України: Відомості Верховної Ради України – № 436-IV від 16.01.2003.
3. Закон України «Про Державний бюджет України на 2014 рік»: Відомості Верховної Ради України. – № 719-VII від 16.01.2014.
4. Закон України «Про здійснення державних закупівель»: Відомості Верховної Ради України. – № 1197-VII від 10.04.2014.
5. Закон України «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні»: Відомості Верховної Ради України. – № 2157-III від 21.12.2000.
6. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні»: Відомості Верховної Ради України. – № 4618-VI від 22.03.2012.

7. Звіти Головного управління Державної казначейської служби України у Дніпропетровській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.treasury.gov.ua.

8. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

9. Про затвердження Інструкції щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету: наказ Міністерства фінансів України. – № 333 від 12.03.2012.

10. Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014 – 2024 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України. – № 641-р від 28.08.2013.

11. Про схвалення проекту Основних напрямів бюджетної політики на 2014 рік: розпорядження Кабінету Міністрів України. – № 213-р від 27.03.2013.

12. Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України [Електронний ресурс] // Президент України. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/docs/poslannia2013.pdf>.

УДК 338.2

Роменська Катерина Михайлівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів. Дніпропетровська державна фінансова академія. **Підтримка малого підприємництва за рахунок бюджетних коштів.** Визначено проблеми розвитку малого підприємництва та обгрунтовано причини, які їх породжують. Запропоновано шляхи вдосконалення розвитку малого підприємництва за рахунок бюджетних коштів, що позитивно вплине на рівень наповнення місцевих бюджетів та істотно позначиться на виконанні державою й органами місцевого самоврядування найважливіших функцій і завдань соціально-економічного розвитку країни й регіонів.

Ключові слова: мале підприємництво, інноваційно-інвестиційний розвиток, доходи бюджету, видатки бюджету, державні закупівлі, бюджетна програма, державна підтримка.

УДК 338.2

Роменская Екатерина Михайловна, кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов. Днепропетровская государственная финансовая академия. **Поддержка малого предпринимательства за счет бюджетных средств.** Определены проблемы развития малого предпринимательства и обоснованы причины, которые их порождают. Предложены пути совершенствования развития малого предпринимательства за счет бюджетных средств, что положительно повлияет на уровень наполнения местных бюджетов и существенно скажется на выполнении государством и органами местного самоуправления важнейших функций, а также задач социально-экономического развития страны и регионов.

Ключевые слова: малое предпринимательство, инновационно-инвестиционное развитие, доходы бюджета, расходы бюджета, государственные закупки, бюджетная программа, государственная поддержка.

UDC 338.2

Kateryna M. Romenska, Ph.D., Associate Professor, Department of Finance, Dnipropetrovsk State Financial Academy. **Support of small business through the budget funds.** The problems of the small business development were identified and the reasons causing them were justified. The ways of improving the development of small business through the budget are suggested, which has a positive impact on the level of filling local budgets by revenues, and will significantly effect the performance of the most important functions and solving the tasks of socio-economic development of the whole country and its regions by the state and local governments.

Key words: small business, innovation and investment development, budget revenues, budget expenditures, government purchases, budget program, the government support